

О. І. Мацьків

аспірант

ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долишнього НАН України», м. Львів

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДЕЛІМІТАЦІЇ МЕТРОПОЛІЙНОГО РАЙОНУ ЛЬВОВА

Визначено типи районів, що формуються навколо міських центрів. Досліджено монополярні та багатополярні ієрархічні зв'язки із різнонаправленою взаємодією в рамках метрополійної мережі. Обґрунтовано методи делімітації метрополійних районів, придатні для Західного регіону України. Проведено делімітацію Львівського метрополійного району та визначено напрямки міжміської взаємодії. Виявлено перспективні напрямки функціональної взаємодії у рамках Львівського метрополійного району та за його межами.

Ключові слова: метрополія, метрополійна мережа, метрополійний район, міжміська взаємодія.

Matskiv O. LVIV METROPOLITAN AREA: DELIMITATION AND PERSPECTIVE DIRECTIONS FOR INTERCITY INTERACTION

Types of districts that are formed around urban centers are defined. Monopolar and polarized hierarchical interactions with multidirectional metropolitan network connections are researched. Methods for metropolitan areas delimitation, which are suitable for Western Ukraine are proved. The article also provides delimitation of Lviv metropolitan area and determination of areas of intermunicipal cooperation. Perspective areas of functional cooperation within the Lviv metropolitan area and beyond its borders are highlighted

Keywords: metropolis, metropolitan network, metropolitan area, intercity interaction.

Протягом останніх десятиліть глобалізація та глобальна конкуренція сприяли перебудові європейських регіональних економічних систем. Питомо зростає роль просторової політики, спрямованої на підвищення ефективності соціально-економічного розвитку окремих регіонів, активізацію використання їх власних ресурсів і можливостей, посилення інтеграційних процесів, розвиток внутрішньо-регіональної та міжрегіональної кооперації [1]. Завдяки цьому, поряд із впливом макроекономічної політики, зростає значення власної економічної активності регіонів. Їх активізація сприяла покращенню власного соціально-економічного становища, а подекуди зумовила випередження темпів економічного зростання, порівняно із загальнодержавними.

У відповідності до вищеписаних підходів, В. Барнз і Л. Ледебур висунули чотири принципи формування нової регіональної політики [2, с.75]:

1. Основними цеглинами національної економіки виступають економічні райони, а не політико-адміністративні території.

2. Центральним завданням економічної теорії та економічної політики є оптимізація внутрішньої інтеграції та взаємозалежності економічних районів.

3. Господарські системи територіально не обмежуються політико-адміністративними кордонами, а можуть виходити за їх межі.

4. Системи економічних районів є відкритими і пов'язані з іншими національними системами світового господарства.

Такі засади дозволили здійснити перехід до просторової політики, в основі якої лежить ідея поліцентричного розвитку. Він ґрунтується на системі міст-центрів, спрямований на розширення територіальних взаємозв'язків і зменшення територіальної нерівності за допомогою зміни

локалізації розвитку та виробничих ресурсів. Реалізація поліцентричної моделі регіонального розвитку передбачає використання переваг метрополійних районів у різних регіонах країни, що дозволяє знизити негативні наслідки просторової надконцентрації – надлишкового зосередження ресурсів у столицях чи окремих світових містах [4, с.20].

У контексті поліцентричного розвитку актуалізується роль метрополій як інтеграторів економічної активності на глобальному та регіональному рівнях одночасно. Метрополія – це ядро із значним просторовим впливом, який реалізується через концентрацію функцій та ресурсів, високу контактність та кооперацію в рамках метрополійного району і характеризується значною диверсифікацією структури господарства, а, почасти, функціональною спеціалізацією, що сприяє генерації економічних потоків, поділу праці чи інтеграції з ядрами іншої функціональної спрямованості.

Для повнішого розкриття ролі метрополій у забезпеченні регіонального розвитку виникає необхідність ширшого, інтегрального розуміння регіону як території, що насичена різними просторовими об'єктами та зв'язками між ними – населеними пунктами, промисловими та непромисловими підприємства, господарськими й рекреаційними зонами, транспортними та інженерними мережами [3, с.42]. За такого підходу, базисом для виділення регіону можуть слугувати не тільки певні існуючі адміністративні суб'єкти (область, район), але й адміністративно-територіальні утворення зі ще не визначеними межами (зонами впливу великих міст – метрополійних районів, транскордонних територій тощо), проте зі спільним бізнес-середовищем та інформаційним полем [1].

Навколо великих міст утворюються високоурбанізовані економічні райони, що складаються зі щільно заселених "міських центрів" та менш щільно заселених населених пунктів, ринок робочої сили яких сильно інтегрований з центральним ядром. Для кожного міського економічного району характерна своя зона дії. Наприклад, виробничі зв'язки великого міста охоплюють територію радіусом 50–70 км, торговельні – 30–40 км, культурні – 10–15 км [6, с.110]. Світовою науковою спільнотою напрацьовано низку методичних підходів щодо делімітації міських районів.

Зокрема, Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) було розроблено сумісну для країн з різним рівнем економічного розвитку методику визначення міських районів в якості функціональних економічних центрів.

Методологія передбачає три основні етапи:

1. Ідентифікація суміжних щільно заселених міських центрів.

На мапу наносяться дані густоти населення зі щільністю понад 1500 людей на кв.км. Діючі адміністративні кордони ігноруються. Суміжні муніципалітети визнаються частиною єдиного міського центру, якщо вони мають більш 50% населення, що живе в густонаселеному осередку.

2. Виявлення взаємопов'язаних міських центрів, які є частиною одного і того ж функціонального міського району.

Два міських центри розглядаються як частина одного поліцентричного функціонального міського району, якщо більше 15% населення будь-якого з центрів їздить на роботу в інший центр. Можна навести приклад формування поліцентричного функціонального міського району в Лондоні, який, збільшив зв'язок між різними міськими центрами в результаті комбінованого ефекту від удосконалення інфраструктури та реорганізації виробничої діяльності (підприємства зберігають адміністративні штаб-квартири в центральному ядрі і переміщують виробничі потужності до тісно пов'язаних агломерацій за межами центрального ядра).

3. Визначення околиць або внутрішнього району, пов'язаного маятниковими міграціями з центральним ядром.

Заключний етап методології встановлює внутрішню область функціонального міського району. Для цього використовуються дані про маятникові міграції. Будь-який муніципалітет, 15% жителів якого, їздить на роботу до іншого, вважається частиною спільного функціонального міського району.

Географічними будівельними блоками для визначення міських районів є муніципалітети (LAU2 (NUTS 5 - гміни) в Європі і більш дрібні адміністративні одиниці для неєвропейських країн, для яких доступні національні дані маятничкової міграції). Ядра визначаються за допомогою сітки даних по густоті населення.

Розглянута методика дозволяє здійснити поділ функціональних міських районів на чотири типи залежно від кількості населення:

- малі міські райони – населенням менше 200 тисяч людей;
- середні міські райони – населенням від 200 000 до 500 000;
- метрополійні райони – населенням від 500 000 до 1500000;
- великі метрополійні райони – населенням 1500000 і більше.

Із застосуванням цієї методики було виявлено 1179 функціональних міських районів, в яких проживає дві третини населення 29 країн членів ОЕСР. Метрополійними районами визнано 275 функціональних міських районів з населенням більше, ніж 500 000 жителів. Ними створюється понад 50% ВВП країн членів ОЕСР.

Європейською мережею спостереження за територіальним розвитком та згуртованістю (ESPON) здійснено поділ високоурбанізованих міських районів на функціональні міські та метрополійні райони. Функціональні міські райони – міські центри з не менше, як 15 тис. жителів та загальною чисельністю населення 50 тис. Метрополійні райони – це функціональні міські райони з центральним ядром, власне метрополією, та населенням не менше 500 тис. жителів.

Основним критерієм у визначенні функціональних міських та метрополійних районів був час доїзду до роботи. Зокрема, до єдиного функціонального міського району включають всі муніципалітети, в яких до центрального ядра можна дістатися протягом 45 хвилин автотранспортом. Особливістю цього методу є те, що він не залежить від національних особливостей визначення районів маятникових міграцій в різних країнах.

Між метрополійними та функціональними міськими районами можуть формуватися монополярні та багатополярні ієрархічні зв'язки з різнонапрвленою взаємодією. Варіанти морфологічного розвитку міської мережі та зв'язків між містами, які до неї входять, представлено на рис.1

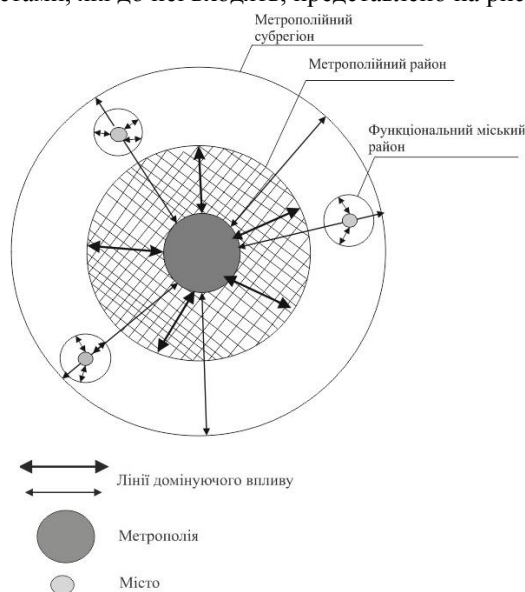

Рис.1 Види функціональних районів та взаємодій між ними*

*Джерело: Складено автором самостійно

Для проведення делімітації метрополійного району у Львівській області доцільно використати підхід, запропонований ESPON із використанням показників часової доступності центрального ядра. Метрополійним районом може бути визнано потенційний район з 45-хвилинною доступністю автотранспортом від центру міста. Для цього на мапу наносять ізохрони адміністративно-територіальних одиниць базового рівня, межі яких слугують кордонами метрополійного району. Отриманий таким способом метрополійний район характеризується найбільшим потенціалом для поліцентричного розвитку (рис.2).

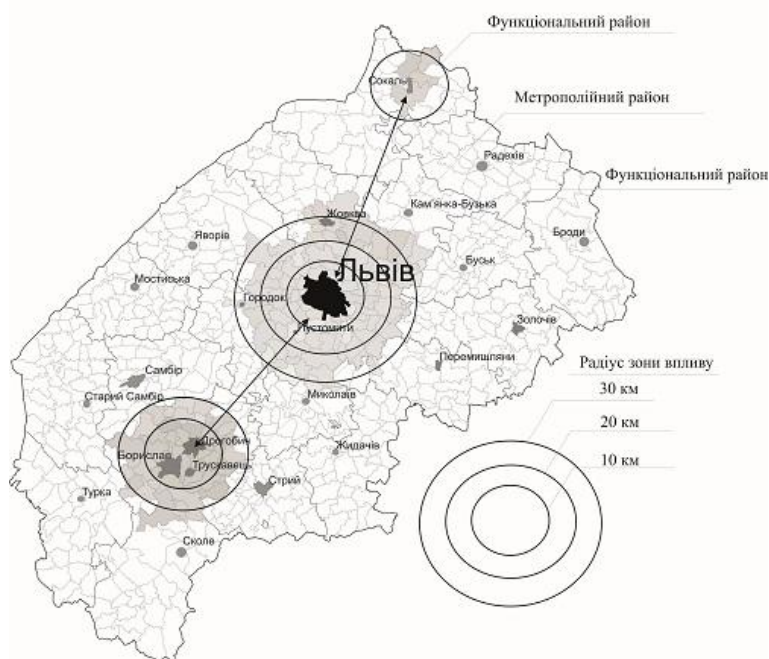

Рис. 2 Межі Львівського метрополійного району та напрямки міжміської взаємодії.

Позитивна динаміка показників економічного розвитку метрополійних районів – підстава для розгляду питання про створення ширших інтеграційних зон: розосередження ділової активності в просторі шляхом винесення частини підприємств за межі території міст-метрополісів та формування на їх околицях метрополійних районів поліцентричного розвитку.

Сформований метрополійний район функціонує як самогенеруюча система. Він націлений на конкуренцію глобального рівня, водночас поглиблює внутрішню інтеграцію та взаємозалежність. Каталізувати сприятливі тенденції (процеси) можна раціональною політикою органів місцевого самоврядування. У зв'язку з цим, вважаємо, необхідно прийняти комплекс заходів (насамперед, центральній та регіональній владі) необхідних для зростання метрополійного району Львова, зокрема [7]:

- стимулювання розвитку бізнес-середовища шляхом: визначення пріоритетів щодо розвитку провідних галузей економіки для населених пунктів, учасників метрополійного району; розробки стратегії

щодо залучення інвестицій для пріоритетних об'єктів інвестування відповідно до пріоритетності галузей; розосередження ділової активності в просторі шляхом винесення промислових підприємств за межі великих міст та використання вивільнених територій підприємствами IV та V технологічних парадигм; проведення реструктуризації та оптимізацію малоефективних, розсіяних центрів, що надають комплексну інвестиційну та нормативно-правову інформацію для бізнесу (інформація про наявні об'єкти інвестування, діючі та потенційні ринки, документи дозвільного характеру для різних видів господарської діяльності, податки, митні правила), тощо.

- створення сприятливих умов для зростання кількості штаб-квартир ТНК, транснаціональних банків, фінансових та товарних бірж, посольств та консульств через підготовку інвестиційних продуктів та розроблення схеми розміщення індустріальних та технологічних парків у метрополійному районі для розміщення центральних офісів найбільших міжнародних корпорацій та інших представників бізнес-інфраструктури; розробка маркетингових заходів та стратегії просування інвестиційних пропозицій відповідно до функціональної спеціалізації метрополійного району.

- розвиток соціальної інфраструктури шляхом реформування та оптимізації мережі освітніх та медичних закладів, з акцентом на підвищення їх конкурентоспроможності та здатності підвищувати позиції на ринку освітніх та медичних послуг; за результатами оптимізації, підвищити обсяги фінансування закладів освіти та охорони здоров'я та провести локалізацію найбільш кваліфікованих працівників в цих закладах шляхом відкритих конкурсів; запровадити систему комунікації між великими містами в межах метрополійного району для поширення передового досвіду та стимулювання мобільності працівників в освітній та медичній сферах в рамках мережевої співпраці; надання максимального обсягу інформації по різноманітних міжнародних програмах співробітництва для участі в них освітніх та медичних закладів метрополійного району.

- сприяти розвитку транспортної інфраструктури: шляхом розробки регіональних програм для покращення транспортної мережі та зв'язку між містами, орієнтуючись на систему громадського транспорту в межах метрополійного району; розробка схеми розміщення логістичних об'єктів у метрополійному районі та виділення в приміській зоні території під створення промислово-логістичних зон; підвищення числа міжнародних регулярних повітряних рейсів із аеропортів, тощо.

Висновок. Формування функціональних міських районів та відхід від регіональної політики, що заснована на існуючих, застиглих політико-адміністративних територіях це об'єктивний та незворотній процес. Європейський досвід показує, що

в форматі функціональних міських районів можливо поглибити взаємопов'язаність населених пунктів та підвищити конкурентоспроможність економіки як функціонального району так і регіону загалом. Це довготривалий процес, і, на перші етапах необхідно здійснити виокремлення функціональних міських та метрополійних районів, наділити їх реальними повноваженнями і достатніми фінансовими ресурсами, що забезпечить зростання їх ролі як локомотивів економічного зростання регіонів.

Список використаних джерел:

1. Лисенко А. Просторовий аспект регіональної економіки [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/stud_konferenzia/2011_1/visnuk_39.pdf
2. Барнз В. Нові регіональні економіки : Пер. з англ. / В. Барнз, Л. Ледебур. - Львів : Літопис, 2003. - 196 с.
3. Павлюк Ю.Ю. Просторовий розвиток регіонально-економічних систем [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/1868.pdf>
4. Мельник М. І. Роль метрополізації в організації економічного простору: функціональний аспект / Мельник М. І // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Метрополійні функції обласних центрів Західного регіону : зб. наук. праць; НАН України. – Львів, 2013. – Вип. 2(100). – С. 3–15.
5. Стратегія програм територіального співробітництва країн Східного партнерства [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.eaptc.eu/struct_file.php?id=84.
6. Запорожець С. А. Організація управління містом як агломераційним центром / С.А. Запорожець // Інвестиції: практика та досвід : наук.-практ. журн. – 2011. – №14. – С. 109–112.
7. Мацьків О.І. Метрополійний потенціал великих міст Західного регіону України: підходи до оцінки та

напрями зростання / О.І. Мацьків // Регіональна економіка. – 2015. – №4(78). – С. 27-33.

References

1. A. Lysenko. Prostorovyy aspekt rehional'noyi ekonomiky [A. Lysenko. Spatial aspects of regional economy]. Retrieved from http://library.udpu.org.ua/library_files/stud_konferenzia/2011_1/visnuk_39.pdf. [in Ukrainian].
2. V. Barnz, L. Ledebur (2003). Novi rehional'ni ekonomiky [New regional economy]. L'viv: Litopys. [in Ukrainian].
3. Pavlyuk Yu.Yu. Prostorovyy rozvytok rehional'no-ekonomichnykh system [Spatial development of regional economic systems]. Retrieved from <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/1868.pdf>. [in Ukrainian].
4. Melnyk M.I. (2013) Rol' metropolizatsiyi v orhanizatsiyi ekonomichnoho prostoru: funktsional'nyy aspekt [Metropolisation role in the organization of economic space, functional aspect] In V. Kravtsiv (Ed.), *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny [Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine]*: Vol. 100(2), pp. 3-15. Lviv: Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
5. Stratehiya prohram terytorial'noho spivrobitnytstva krayin Skhidnoho partnerstva [Strategy of territorial cooperation programs of the Eastern Partnership] Retrieved from http://www.eaptc.eu/struct_file.php?id=84. [in Ukrainian].
6. Zaporozhets S. A. (2011) Orhanizatsiia upravlinnia mistom yak ahlomeratsiinym tsentrom [Organization of management of the city as a metropolitan center] Investytsii: praktyka ta dosvid : nauk.-prakt. Zhurn – *Investment: Practice and Experience: scientific journal*, 14, 109–112. [in Ukrainian].
7. Matskiv O.I. (2015). Metropolinyy potencial velykych mist Zachidnoho rehionu Ukrayiny: pidchody do ocinky ta napryamy zrostannya [Metropolitan potential of the big cities of Western Ukraine: approaches to assessing and directions of improving]. *Rehional'na ekonomika – Regional Economy*, 71(1), 87-93. [in Ukrainian].

Науково-аналітичний журнал «НАША ПЕРСПЕКТИВА»

Видання висвітлює широке коло актуальних проблем, пов'язаних з науковою діяльністю, інформує про найважливіші події в науковому житті України, містить поради молодим науковцям, наукові та науково-популярні статті про різні аспекти розвитку особистості науковця та науково-педагогічного працівника, а також пізнавальні матеріали культурно-історичної тематики.

WWW.PERSPEKTYVA.IN.UA